

Glagoli i glagolske kategorije u Ujevićevoj „Kolajni“

Rodić, Nikoleta

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:647770>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskoga jezika i književnosti (dvopredmetni)

Nikoleta Rodić

**GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE U
UJEVIĆEVOJ „KOLAJNI“**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskoga jezika i književnosti (dvopredmetni)

GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE U UJEVIĆEVOJ „KOLAJNI“

Završni rad

Student/ica:

Nikoleta Rodić

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Marijana Bašić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Nikoleta Rodić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Glagoli i glagolske kategorije u Ujevićevoj „Kolajni“** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2023.

SAŽETAK

GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE U UJEVIĆEVOJ „KOLAJNI“

Glagoli su promjenjiva vrsta riječi koja izriče radnju, stanje i zbivanje. U ovom se radu analiziraju glagolski oblici u zbirci *Kolajna* Tina Ujevića. Zbirka sadrži 48 pjesama različite duljine koje čine ljubavni kanconijer. Pjesnik u zbirci izražava svoje osjećaje zaljubljenosti, nestrpljenja, ali u većem dijelu zbirke prevladava tmurno raspoloženje jer ga je voljena napustila.

Svako poglavlje rada sadrži teoretski dio. U tim se dijelovima govori o tvorbi i uporabi određenog glagolskog vremena, načina, pridjeva i imenica, a temelji se na proučavanju i uspoređivanju suvremenih hrvatskih gramatika. Predstavit će se i glagolske kategorije. Izdvojeni su glagolski oblici u *Kolajni* te je njihova zastupljenost prikazana grafičkim prikazom. Glagolski oblici iz zbirke bit će raščlanjeni na temelju glagolskih kategorija. Dakle, u radu je predstavljena podjela na sprezive i nesprezive glagolske oblike, podjela na glagolske vrste i razrede, podjela po vidu na svršene, nesvršene i dvovidne glagole. Na to se nadovezuje podjela glagolskih konstrukcija u aktivnom i pasivnom stanju te podjela s obzirom na prijelaznost na prijelazne, neprijelazne i povratne glagole. Ovaj prikaz upotpunjuje pojedinačno predstavljanje glagolskih načina, vremena, pridjeva, priloga i imenica.

Cilj je ovog rada predstaviti hrvatski glagolski sustav i primjerima iz *Kolajne* potvrditi teorijske dijelove rada i objasniti iznimke u pravilima.

Ključne riječi: *glagoli, glagolske kategorije, glagolski oblici, glagolske vrste, Kolajna*

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. TIN UJEVIĆ I NJEGOVA POEZIJA	2
3. GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE U HRVATSKOME JEZIKU.....	4
3.1 Sprezivi i nesprezivi glagolski oblici	4
3.2 Podjela glagola prema vrstama	5
3.3 Glagolska vremena	7
3.3.1 <i>Prezent</i>	8
3.3.2 <i>Perfekt</i>	10
3.3.3 <i>Aorist</i>	11
3.3.4 <i>Imperfekt</i>	12
3.3.5 <i>Pluskvamperfekt</i>	13
3.3.6 <i>Futur prvi</i>	13
3.3.7 <i>Futur drugi</i>	14
3.4 Glagolski načini.....	15
3.4.1 <i>Optativ</i>	15
3.4.2 <i>Imperativ</i>	15
3.4.3 <i>Kondicional prvi</i>	16
3.4.4 <i>Kondicional drugi</i>	17
3.5 Glagolski prilozi.....	18
3.6 Glagolski pridjevi	18
3.6.1 <i>Glagolski pridjev radni</i>	18
3.6.2 <i>Glagolski pridjev trpni</i>	19
3.7 Glagolska imenica.....	20
3.8 Glagolsko stanje.....	21
3.9 Glagolski vid.....	22
3.10 Prijelazni, neprijelazni i povratni glagoli.....	24
3.11 Valencija i rekcija.....	27
4. ZAKLJUČAK	30
5. LITERATURA I IZVORI.....	32
ABSTRACT	34

1. UVOD

Glagole u hrvatskome jeziku karakteriziraju kategorije roda, lica, broja, stanja, vida, vremena, načina, povratnosti, prijelaznosti, rekcije i valentnosti (usp. Barić i sur. 2003: 225). Na temelju odabranih suvremenih hrvatskih gramatika u ovome će se radu prikazati osnovne osobine glagolskih kategorija, a potom će se na temelju raščlambe Ujevićeve *Kolajne* opimjeriti one kategorije koje su zastupljene u toj zbirci.

Najprije će se prikazati život i književni opus Augustina Ujevića. *Kolajna*, prvi put objavljena 1926. godine jedna je od njegovih bitnijih zbirki pjesama. U ovom radu *Kolajna* će poslužiti kao predložak za analizu glagolskih oblika i glagolskih kategorija.

Glagolski se oblici dijele na sprezive i nesprezive. Ta se podjela temelji na činjenici da se pojedini oblici mijenjaju po kategoriji lica i broja, odnosno konjugiraju se ili sprežu. Nesprezivi oblici u pravilu ostaju nepromjenjivi, osim glagolskih pridjeva u kojima se prepoznaje kategorija roda i broja. Nakon ove podjele govorit će se o podjeli glagola na vrste i razrede te će se ukratko usporediti različiti pristupi suvremenih gramatičara ovoj problematici. Slijedi osvrt na glagolska vremena, načine, pridjeve, priloge, imenice potkrijepljen primjerima iz *Kolajne*.

Potom se razmatraju kategorije glagolskoga stanja (aktiv i pasiv), glagolskoga vida (svršenost, nesvršenost i dvovidnost), prijelaznosti (prijelazni, neprijelazni i povratni glagoli). Kratko će se analizirati i veza glagola s ostalim riječima i dijelovima rečenice, objasniti će se pojam valencije i rekcije te donijeti zaključne napomene.

2. TIN UJEVIĆ I NJEGOVA POEZIJA

Tin Ujević hrvatski je književnik koji je djelovao u prvoj polovici 20. stoljeća. Svoj je opus započeo u Matoševu krugu, no 1911. godine napušta pravaška uvjerenja i odlazi u Beograd, a 1913. godine u Pariz. Po povratku, spletom okolnosti ostaje bez posla u političkim krugovima Jugoslavenškoga odbora i počinje živjeti u neimaštini. (URL 2) Prve su mu pjesme objavljene 1914. godine u pjesničkoj antologiji Hrvatska mlada lirika. Godine 1920. objavljuje *Lelek sebra*, 1926. *Kolajnu*, 1932. *Auto na korzu*, 1933. *Ojađeno zvono*. Osim pjesama, pisao je eseje koji su objavljeni u knjigama *Ljudi za vratima gostionice* i *Skalpel kaosa*. U posljednjem desetljeću života zabranjeno mu je javno djelovanje i u tom je razdoblju nastala zbirka *Žedan kamen na studencu*. (URL 2)

Kolajna sadrži 13 soneta, 16 pjesama od četiri katrenske strofe i sedam po pet katrenskih strofa. Ostale variraju između tri i devet katrena. Sveukupno ima 48 pjesama. Najduža je pjesma pod rednim brojem XLV. koja broji trinaest katrena, a najkraća se sastoji samo od dvaju. (Maroević 2008: 889) Pjesme nisu naslovljene, već samo obrojčane pa čitatelj stvarno ima dojam kao da prelazi po nanizanim perlama kolajne. Maroević je karakterizira kao „nisku suzu jecaja pretvorenih u zlatnike i đerdane moćnih, utjecajnih, djelotvornih pjesama.“ (Maroević 2008: 890) Zbirka uključuje pjesme u kojima prevladava pjesnikova sreća, zaljubljenost i uzbuđenost na početku, ali prema kraju taj žar polako nestaje jer pjesnik osvještava svoju situaciju – ljubav će mu ostati neuzvrćena. Zbirka, dakle, većim dijelom odiše melankoličnim iskazima, mračnim raspoloženjem.

Zbirka je prepuna glagolskih oblika kojima pjesnik dinamizira pjesme i ističe svoj žar prema ljubljenoj koji se polako gasi i prelazi u tugu i bezizlazno stanje boli kako vrijeme prolazi. Na odabir glagolskih vremena osvrnula se u svojoj interpretaciji *Kolajne* i Ivana Drenjančević. Kao primjer izdvojila je stihove iz prve pjesme gdje se susreću sadašnje, prošlo i buduće vrijeme.

„Čitamo, dakle, o tomu što bi pjesma mogla postati, čitamo o nekom zamišljenom poslije koje, zapravo, nikada ne dolazi, niti uopće može doći, jer koliko god puta uzastopno čitali tekst, uvijek iznova čitamo iz svoga sada o iskazivačevom sada.“ (Drenjančević 2018: 28)

U nastavku će rada glagolski oblici iz *Kolajne* poslužiti kao primjeri u prikazu sustava glagola i glagolskih kategorija u hrvatskom književnom jeziku.

3. GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE U HRVATSKOME JEZIKU

Glagoli su jedna od promjenjivih vrsta riječi u hrvatskom jeziku kojima se u pravilu izriče određena radnja, stanje ili zbivanje. Babić i sur. (2007) objašnjavaju da je kod izricanja radnje potreban vršitelj radnje koji svojom energijom obavlja neki rad, odnosno živo biće, kod zbivanja ta ista energija troši se bez namjere, nesvjesno, a stanje ne podrazumijeva vidljiv proces ni promjenu. (Babić i sur. 2007: 498) Kategorije svojstvene glagolima u gramatici Babić i sur. (2007: 499) kategorija su vida, načina, vremena, stanja, lica, roda i broja, Uz tih sedam kategorija Raguž (2010: 185) navodi i kategoriju prijelaznosti, a Barić i sur. dodaju kategorije povratnosti, rekcije i valentnosti. (Barić i sur. 2003: 225)

Termin glagolski oblik podrazumijeva „sve oblike glagolskih promjena koje ima jedan glagol kao cjelina.“ (Babić i sur. 2007: 498) To su u hrvatskom glagolska vremena, glagolski načini, glagolski pridjevi, prilozi i imenice. Glagolski se oblici, kako objašnjavaju Barić i sur. (2003: 233), dijele na jednostavne (prezent, aorist, imperfekt, imperativ, glagolski pridjevi i glagolski prilozi) i složene oblike (perfekt, pluskvamperfekt, futur prvi, futur drugi, kondicional prvi, kondicional drugi te pasiv).

3.1 Sprezivi i nesprezivi glagolski oblici

Sprezivi su glagolski oblici oni koji se mijenjaju po kategoriji lica, odnosno imaju po tri oblika u jednini i tri u množini. Babić i sur. (2007: 498) u ovu kategoriju ubrajaju prezent, aorist, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt, futur prvi, futur drugi, imperativ, kondicional prvi i kondicional drugi. Zato se i promjena glagolskih oblika po licima naziva sprezanje ili konjugacija. Nasuprot sprezivima nalaze se nesprezivi glagolski oblici: infinitiv, glagolski prilozi i glagolski pridjevi. Infinitiv je osnovni, polazišni oblik glagolskog sustava. Većina infinitiva završava sufiksom *-ti*, a može završavati i sufiksom *-ći*. Kod Barić i sur. (2003: 229) podjela je identična. Raguž (2010) i Silić i Pranjković (2007) ne dijele izriječkom glagolske oblike na sprezive i nesprezive.

Što se tiče kategorija lica, roda i broja, one se očituju u pojedinom glagolskom obliku. Kod sprezivih glagola uvijek se može primijetiti kategorija lica (prvo, drugo i treće) i broja (jednina i množina). Kategorija roda prepoznaje se kod glagolskih pridjeva koji imaju različite sufikse za muški, ženski i srednji rod u jednini i množini. Dakle, ova se kategorija očituje kod

glagolskih pridjeva i složenih glagolskih vremena i načina u čijem je sastavu glagolski pridjev radni (perfekt, pluskvamperfekt, kondicional prvi i kondicional drugi) te u pasivu koji se, uz pomoćni glagol *biti*, tvori glagolskim pridjevom trpnim, a može se izraziti i bezličnom konstrukcijom *glagol + se*.

3.2 Podjela glagola prema vrstama

Silić i Pranjković navode da „u hrvatskome jeziku ima šest glagolskih vrsta: prva vrsta ima osamnaest, druga jedan, treća tri, četvrta tri, peta dva i šesta dva razreda.“ (Silić i Pranjković 2007: 42) Ovakva se podjela na vrste temelji na završnom sufiksalsnom morfemu infinitivne osnove koji može biti \emptyset u prvoj vrsti, *nu* u drugoj, *a* u trećoj, *i*, *je*, *a* u četvrtoj, *a* u petoj te *ova*, *eva* i *iva* u šestoj, odnosno završnom sufiksalsnom morfemu prezentske osnove, koji može biti \bar{e} u prvoj i drugoj, $j\bar{e}$ u trećoj i šestoj, \bar{i} u četvrtoj i \bar{a} u petoj vrsti. Uz završne sufiksalsne morfeme, za pravilnu podjelu glagola važni su i korijenski morfemi ispred sufiksalnog, a i sam naglasak. (Silić i Pranjković 2007: 42–47)

Babić i sur. (2007: 512) donose podjelu na šest vrsta, a samo se prva dijeli na sedam, a peta u četiri razreda. Barić i sur. (2003: 248–271) glagole također dijele u šest vrsta, ali podjela se na razrede razlikuje jer prva vrsta ima sedam razreda, druga jedan, treća dva, četvrta jedan, peta četiri i šesta jedan razred. Raguž (2010: 192–211) dodaje i sedmu vrstu. Prva ima sedam, druga, treća i četvrta po jedan, peta pet, šesta dva, a sedma jedan razred.

Pregled podjele glagola na vrste i razrede od samih početaka hrvatske gramatike donosi Bošnjak Botica (2013). Osim toga, uspoređuje podjele glagola na razrede i vrste u ostalim slavenskim jezicima, zatim podjele raznih hrvatskih gramatičara, od Kašićeve gramatike do suvremenih gramatika, ali predstavlja i svoje rješenje (vidi tablicu 1). U tablici su navedeni ime skupine, broj vrste, infinitivni i prezentski završetak, predstavnik i razredi.

Tablica 1. Tipovi, vrste i razredi prilagođeno prema Bošnjak Botica (2013: 73–74)

Broj skupine	Ime skupine	Broj vrste	Infinitivni završetak	Prezentski završetak	Predstavnik	Razredi
I.	a	1.	-ati	-am	gledati	
		2.	-iti	-im	moliti	
II.	i	3.	-jeti	-im	voljeti	3.1. zelenjeti 3.2. vidjeti

		4.	-ati	-im	trčati	4.1. kričati 4.2. držati 5.1. mukati
		5.	-ati	*-jem	pisati	5.2. pomagati 5.3. plesati
		6.	-ati	-em	lajati	6.1. smijati se 6.2. umirati
		7.	-Vvati	-ujem	putovati	7.1. kupovati 7.2. kraljevati 7.3. pokazivati
		8.	-vati	-jem	davati	8.1. pljuvati 8.2. poznavati
III.	e	9.	-nuti	-nem	krenuti	9.1. tonuti 9.2. maknuti
						10.1. -ati 10.2. -iti 10.3. -jeti 10.4. -ijeti
		10.	0	0	ići / zvati (?)	10.5. -eti 10.6. -uti 10.7. -sti 10.8. -tri 10.9. -ći

Slijede primjeri glagola¹ u prvom licu jednine prezenta iz *Kolajne* klasificirani prema podjeli Bošnjak Botice (2013). Svi glagoli iz primjera (1) i (2) pripadaju drugoj skupini. Ovu je vrstu najlakše prepoznati jer jedina uključuje prezentske nastavke sa sufiksom koji počinje na *-i*. Glagol *mrziti* pripada drugoj vrsti, *voljeti* prvom razredu treće vrste, *bježati* četvrtoj vrsti. Glagoli *vrebat* i *čitati* pripadaju prvoj vrsti.

(1) *Mrzim te oči mračne i duboke* (Ujević 2008: 106)

¹ Radi preglednosti svi su primjeri glagola istaknuti masnim slovima.

(2) *I jer te volim, ja od tebe bježim* (Ujević 2008: 106)

(3) *I ja je vrebam kako čita* (Ujević 2008: 109)

Glagoli treće skupine dijele se u šest vrsta te je njihov popis raznovrsniji od onoga u prvim dvjema skupinama. U primjerima (4) i (5) navode se neki od glagola treće skupine iz Ujevićeve *Kolajne*:

(4) *I duh je kriv, i svijetlo Slovo,
Ako tek drač i korov jedem.* (Ujević 2008: 116)

(5) *I ja tako crno beznadno izdišem,
A nizašto čeznem onom boljem, višem* (Ujević 2008: 121)

Glagol *jesti* spada u sedmi razred desete vrste, *izdisati* u treći razred pete vrste, *čeznuti* u prvi razred devete vrste. Može se zaključiti da je podjela Bošnjak Botice (2013) vrlo sustavna i ima dovoljno primjera, pregledna je tako da služi kao vrlo dobar predložak za određivanje vrsta i razreda glagola.²

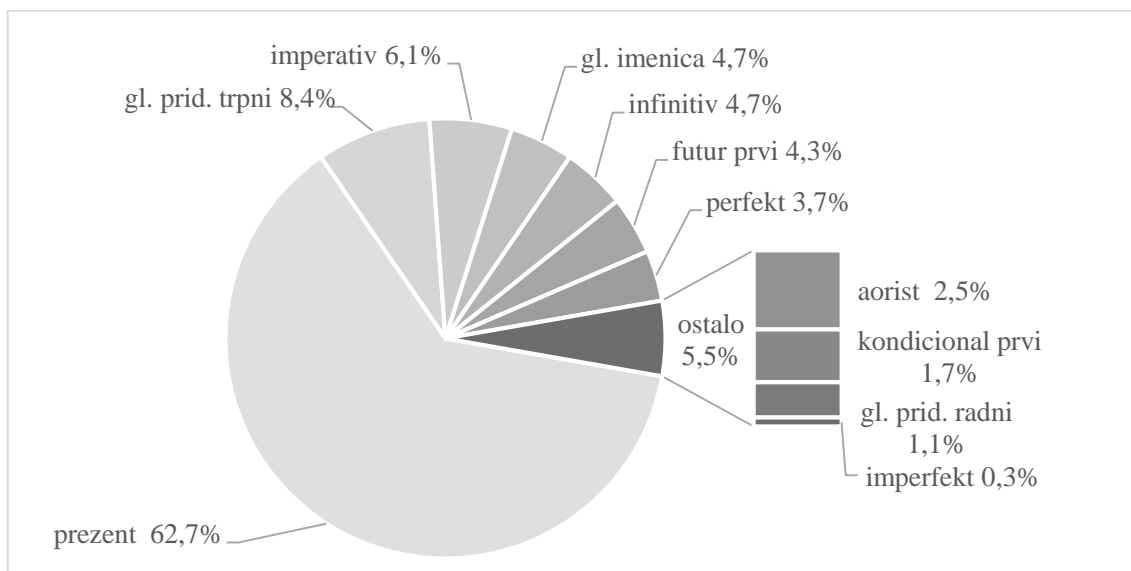
3.3 Glagolska vremena

Glagolska vremena spadaju u sprežive glagolske oblike. Svojevrsne su im kategorije vida, lica, vremena i načina. Na temelju kategorije vida glagoli se dijele na svršene i nesvršene. Kategorija lica podrazumijeva tri lica jednine i tri lica množine, u kojima se nerijetko očitava i kategorija roda (npr. *pisala je* označuje treće lice jednine u ženskom rodu, a *pisao je* treće lice jednine u muškom rodu). Na temelju kategorije vremena razlikuje se glagole u sadašnjosti (prezent), prošlosti (perfekt, aorist, imperfekt, pluskvamperfekt) i budućnosti (futura prvi i futura drugi).

U nastavku slijedi pojedinačni prikaz glagolskih vremena uz odgovarajuće primjere iz Ujevićeve zbirke *Kolajna*. Od ukupno 4730 pojavnica u *Kolajni* njih 828 čine 726 glagolskih oblika (razlika zbog složenih vremena i načina). Udio glagolskih pojavnica u zbirci iznosi dakle

² Podjele ostalih gramatičara ukratko su prikazane u Bošnjak Botica (2013), a za podjele navedene u gramatikama korištenim u ovom radu konzultirati Silić i Pranjkić (2007: 42–48), Barić i sur. (2005: 248–271), Babić i sur. (2007: 512–528) te Raguž (2010: 192–211).

17,51 %. Nadalje, što se pojedinih glagolskih oblika tiče, najzastupljeniji je prezent (63 % svih primjera), dok je glagol koji se najčešće upotrebljava, u raznim glagolskim oblicima, očekivano glagol *biti* (16,25 %).

Slika 1. Udio glagolskih oblika u *Kolajni*

Na slici 1 prikazana je zastupljenost svih glagolskih oblika zabilježenih u *Kolajni*. Zastupljenost ostalih glagolskih oblika u odnosu na prezent puno je manja. Udio veći od 3 % imali su glagolski pridjev trpni (8,4 %), imperativ (6,1 %), glagolske imenice i infinitiv (po 4,7 %), futur prvi (4,3 %) i perfekt (3,7 %). Udio ostalih četiriju oblika iznosio je ukupno 5,5 %. Najviše je bilo aorista (2,5 %), potom kondicionala prvog (1,7 %), udio glagolskog pridjeva radnog iznosio je 1,1 %, a imperfekta 0,3 %.

3.3.1 *Prezent*

Prezent je glagolski oblik koji, kako navodi Raguž, „izražava pravu sadašnjost, tj. sadašnjost koja se poklapa s trenutkom govora o radnji“, ali može izražavati i „nepravu, relativnu, zamišljenu sadašnjost, koja se izražava s gledišta nekog zamišljenog vremena (...) i može se odnositi na prošlost, budućnost ili na neodređeno vrijeme“. (Raguž 2016: 40–41)

U primjeru (6) Ujević je upotrijebio pet glagola u prezentu.

- (6) *I ja tako cvilim, tužim i izdišem,*
I ja tako crno beznadno izdišem,
A nizašto čeznem onom boljem, višem,
*A nizašto **stremim** ovom satu tišem.* (Ujević 2008: 121)

Prezent se tvori od prezentske osnove koju čini korijenski i sufiksadni morfem prezentskoga nastavka. (Silić i Pranjković 2007: 59) Prezentski nastavci za pojedino lice navedeni su u tablici 2. Nastavci za treće lice množine ovise o vrsti glagola, pa tako nastavak -*ē* imaju glagole četvrte vrste, a nastavak -*ū* glagoli ostalih pet vrsta.³

Tablica 2. Prezentski nastavci (prema Silić i Pranjković 2007: 59)

PREZENTSKI NASTAVCI			
JEDNINA		MNOŽINA	
1.	-m	1.	-mo
2.	-š	2.	-te
3	-Ø	3.	-ē / -ū

U *Kolajni* prezent uglavnom izražava pravu sadašnjost, rijetko prenesenu. Bitno je istaknuti da se za izricanje radnje u sadašnjosti rabe samo nesvršeni glagoli jer, kako navode Barić i sur. (2003: 226), „radnja koja je već izvršena pripada – prošlosti, a ona koja će se tek izvršiti – budućnosti.“

U zbirci postoje i primjeri kada u kombinaciji *da + prezent* stoji u službi infinitiva, karakterističnoj za južnoslavenske jezike:

- (7) *Je l' ikad čovjek omamljen vinom*
Il kadom ruže crvene i strasne,
*I bol, i razum umio **da zgasne** ...* (Ujević 2008: 108)

³ Više o glagolskim vrstama i razredima vidi u Silić i Pranjković (2007: 42–48).

Prezent je najzastupljeniji glagolski oblik u zbirci. Čak 455 od ukupno 726 glagolskih oblika je u prezentu i to čini udio prezenta u zbirci od 62,7 % (usp. sliku 1).

3.3.2 Perfekt

„Perfekt je glagolski oblik kojim se izražava prošlo nesvršeno i svršeno vrijeme. Tvori se od prezenta pomoćnoga glagola *biti* i od glagolskoga pridjeva radnog nesvršenih i svršenih glagola.“ (Silić i Pranjković 2007: 88)

U zbirci perfekt čini 3,7 % glagolskih oblika. U drugoj strofi četrnaeste pjesme zbirke *Kolajna* svi glagolski oblici su u perfektu (primjer 8). Važno je istaknuti da je, zbog ritma i pjesničke slobode, misao zasićena pomoćnim glagolima, što u govornom jeziku i nije baš izraženo.

(8) *I svakim slikom, svakim zvukom*
Dio sam svoje duše dao,
I strijeljao sam lakim lukom,
I gađao sam gdje sam znao. (Ujević 2008: 116)

Iako je perfekt samo jedan od četiriju vremena za izražavanje radnje u prošlosti u hrvatskom jeziku, njegova uporaba u govornom, „živom“ jeziku značajno prednjači nad ostalim trima. No, kako zaključuju Silić i Pranjković:

“to ne znači da je suvremena komunikacija time lišena imperfektnoga, aoristnoga i pluskvamperfektnoga značenja. To bi bilo protiv načela da vrijednosti u jeziku ostaju, samo se mijenjaju načini na koje se te vrijednosti ostvaruju. Jednostavno je te vrijednosti (imperfektnu, aoristnu, pluskvamperfektnu) preuzeo na se perfekt. Stoga se može govoriti o imperfektnome, aoristnome i pluskvamperfektnome značenju perfekta. Kako se pak ta značenja ne mogu uvijek ostvariti izravno, samim perfektom, u pomoć dolazi kontekst.“ (Silić i Pranjković 2007: 96)

Budući da je i *Kolajna* modernistička zbirka njezin jezik, ili barem njezin glagolski aspekt, bliži je razgovornomu jeziku, pa u izražavanju prošlosti prevladava perfekt.

3.3.3 *Aorist*

Aorist je također jedno od prošlih vremena, a uz imperfekt čini nesložena prošla glagolska vremena za razliku od perfekta i pluskvamperfekta koji čine složena prošla glagolska vremena.

„Aorist se načelno tvori i od svršenih i (posve rijetko) od nesvršenih glagola (danas i regionalno rijetko, a u standardnom jeziku samo teoretski, kao mogućnost). Aorist izriče apsolutnu prošlost pri živom predočivanju prošlih događaja.“ (Raguž 2016: 47)

Aorist nije čest u svakodnevnoj suvremenoj komunikaciji. Raguž (2016: 47) navodi: „pogotovo je čest u pisanom jeziku, u književnosti i povijesnoj literaturi, u pripovijedanju prošlih događaja, ali i u razgovornom jeziku, osobito u južnim hrvatskim krajevima“.

Čak ni u *Kolajni* nema puno primjera: tek je 2,5 % glagolskih oblika u aoristu. Uglavnom se koristi zbog ritma jer upotrebom ovog jednostavnog glagolskog vremena pjesnik izražava željenu radnju ili stanje u prošlosti, ali i dalje ostaje u okvirima broja slogova za ujednačeni ritam pjesme, kao u primjeru (9).

(9) *Mjesto da **ostah** u svom staklu,
izađoh na svijet mlad i zelen* (Ujević 2008: 127)

Kao što potvrđuju navedeni primjeri, aorist se tvori od infinitivne osnove kojoj se sufiksadni morfemi zamjenjuju morfemima aoristne osnove te se na njih dodaju nastavci: *-h*, *-Ø*, *-Ø*, *-smo*, *-ste*, *-še*. (Silić i Pranjković 2007: 70) U prvom primjeru – glagol *ostah* – na infinitivnu osnovu samo se dodao nastavak *-h* i tako tvorio aorist. Raguž (2016: 41) navodi i drugi niz nastavaka za tvorbu aorista: *-oh*, *-e*, *-e*, *-osmo*, *-oste*, *-oše/-še*. Taj se nastavak dodaje osnovama koje završavaju suglasnikom (usp. primjer *izađoh*). Isto potvrđuje i primjer (10):

(10) *Devet mjeseci što ja **siđoh** s uma...* (Ujević 2008: 129)

3.3.4 Imperfekt

Imperfekt je glagolski oblik kojim se također izražava prošlo nesvršeno vrijeme.

„Tvoriti se prema infinitivnoj osnovi, i to tako da se sufiksadni morfemi infinitivne osnove -Ø-, -a-, -i-, -je-, -nu-, -ava-, -iva-, -ova-, -eva- zamijene sufiksadnim morfemima -ā-, -jā-, -avā-, -ivā-, -ovā-, -evā-, -ijā- i na njih se dodaju nastavci -h, -še, -še, -smo, -ste, -hū.“ (Silić i Pranjković 2007: 65)

Raguž (2016: 50) još dodaje da se njime izriče „radnja koja je u prošlosti neograničeno trajala, što izriču nesvršeni glagoli“ te kako je ustvari „imperfekt u suvremenom standardnom jeziku gotovo iščeznuo; postoji još u povijesnoj literaturi, u narodnim pričama, rjeđe u književnosti.“

U primjeru (11) imperfekt se tvori dodavanjem nastavaka -ah, -aše, -aše... jer se ta skupina nastavaka dodaje na glagole kojima infinitiv završava na -ati, kao npr. *izgarati*. Primjer (12) predstavlja jednu od mogućih varijanti imperfekta glagola *znati*. U Babić i sur. (2007: 530) navode se *znađah* i *znadijah* kao oblici imperfekta ovog glagola. Barić i sur. (2003: 239) objašnjavaju da se imperfekt može tvoriti od prezentske ili infinitivne osnove. Oblik *znadoh* tvori se prema prezentskoj osnovi glagola *znati*. Ona uobičajeno glasi *znaju*, ali postoji i oblik *znadu*. Ovaj je oblik temelj u tvorbi oblika *znadoh*.

(11) *Izgarah dati nešto Novo* (Ujević 2008: 116)

(12) *Ne znadoh reći svoj najljepši vrisak*

I otrov nade što u mraku grca. (Ujević 2008: 154)

Imperfekt se u zbirci pojavljuje samo u ova dva primjera što znači da je njegov udio među glagolskim oblicima 0,3 %.

3.3.5 *Pluskvamperfekt*

„Pluskvamperfekt je glagolski oblik kojim se izražava pretprošlo nesvršeno ili svršeno vrijeme. Tvori se od imperfekta ili perfekta pomoćnoga glagola biti i glagolskoga pridjeva radnog nesvršenih i svršenih glagola.“ (Silić i Pranjković 2007: 91)

U govornom jeziku i nije tako čest, ali je češći od imperfekta i aorista. U *Kolajni* nema primjera za ovo glagolsko vrijeme.

3.3.6 *Futur prvi*

Futur prvi je složeno vrijeme za izricanje buduće radnje, a tvori se od prezenta pomoćnog glagola htjeti i infinitivom glagola. (Raguž 2016: 73) Za afirmativni oblik postoje dvije varijante glagola *htjeti*:

- 1) naglašena – *hoću, hoćeš, hoće, hoćemo, hoćete, hoće*
- 2) nenaglašena – *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će.*

Potvrdu naglašenog oblika pomoćnog glagola *htjeti* pronalazimo u primjeru (13) u kojem infinitiv zamjenjuje konstrukcija *da + prezent*:

(13) ***Hoće*** li iko kad ***da shvati***

Zašto se Bogu tako jadam? (Ujević 2008: 127)

Primjeri nenaglašenih oblika u zbirci su češći, a neki od njih se navode u primjerima (14) i (15).

(14) *i kad će želja **naći** koru kruha*

u novom bogu i vječnoj duši. (Ujević 2008: 147)

(15) *u blagom Ništa ti **ćeš biti** lašnije*

od pera i od lista. Moli, kleči. (Ujević 2008: 152)

Za niječni oblik ispred nenaglašenog oblika glagola *htjeti* dodaje se čestica *ne*, koja se može pisati zajedno ili odvojeno (*neću* ili *ne ću*). Uglavnom je češći oblik kada se niječni oblik nenaglašenog glagola *htjeti* piše zajedno, kao u primjeru (16).

- (16) *i nikad više, nikad **neću sresti**
usne nježnosti pravcem moga uha.* (Ujević 2008: 124)

Kada se pomoćni glagol nalazi iza infinitiva, infinitivni oblici koji završavaju na *-ti* gube završno *-i*, kao u primjerima (17) i (18), dok se kod onih koji završavaju na *-ći* ništa ne mijenja da ne bi došlo do stapanja suglasnika (*ići ću* umjesto *ić ću* [iću]).

- (17) ***umrijet ću** noćas od ljepote* (Ujević 2008: 123)

- (18) *Da samo dugom Tvoja Milost dijevne
Odaja Tajne **ječat će** od svirke.* (Ujević 2008: 146)

Naravno da u književnom jeziku postoje iznimke. Takvi su primjeri poput onoga u (19) gdje se završno *-i* u sufiksu *-ti* zadržava ispred pomoćnog glagola zbog ritma, a u primjeru (20) infinitiv i pomoćni glagol čine samo jedan leksem, kao što je i danas praksa u srpskom jeziku.

- (19) ***Grliti ću** hridi i gorske koštune* (Ujević 2008: 126)

- (20) ***Čeznuće biti** Mladi i Visoki* (Ujević 2008: 129)

Futur prvi čini 4,3 % svih glagolskih oblika u zbirci.

3.3.7 *Futur drugi*

Futur drugi tvori se od svršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnoga. Raguz dodaje: „njime se označuje radnja koja se događa prije buduće radnje, a upotrebljava se samo u zavisnim rečenicama (vremenskim, pogodbenim, načinskim, mjesnim, dopusnima).“

(Raguž 2016: 75). U govornom se jeziku često čuje kod govornika kajkavskog narječja umjesto futura prvog. *Kolajna* nema niti jedan primjer futura drugog.

3.4 Glagolski načini

Hrvatski jezik razlikuje četiri glagolska načina, a to su indikativ, optativ, kondicional (prvi i drugi) i imperativ. Kategorija načina odnosi se na semantički aspekt glagola, odnosno ono što se njime izriče, a to mogu biti zapovijed, najčešće izražena imperativom, mogućnost i želja. (Silić i Pranjković 2007: 38). Indikativ označuje izjavni način. U ovu kategoriju spadaju sva glagolska vremena jer je, kako Babić i sur. (2007: 504) navode, „značajna osobina izjavnoga načina obvezatna povezanost s vremenom.“ Ostala će se tri načina pojedinačno analizirati u nastavku rada.

3.4.1 Optativ

„Optativ je glagolski oblik kojim se izražava želja. Tvori se od glagolskoga pridjeva radnog praćenog odgovarajućom (željnom) intonacijom: Živjeli!“ (Silić i Pranjković 2007: 93)

Budući da u *Kolajni* nema primjera optativa, to je sve što će o njemu u ovom radu biti rečeno.

3.4.2 Imperativ

Imperativ je glagolski oblik koji u pravilu izriče zapovijed, odnosno „služi za različite vrste zapovijedi, naredaba, poticaja, molba, nagovora, zabrana i sl.“ (Raguž 2016: 55) Postoje oblici za 2. lice jednine i 1. i 2. lice množine, a tvori se na dva načina: nastavci *-Ø*, *-mo*, *-te* ili *-i*, *-imo*, *ite* dodaju se na osnovu koja se dobije kad se odbaci posljednji samoglasnik 3. lica množine prezenta.

„Prvi se niz nastavaka dodaje na osnove koje završavaju glasom *j*, a drugi niz nastavaka na osnove sa svim ostalim suglasnicima, ali se tada suglasnici *k*, *g*, *h* ispred *i* u svim tim nastavcima mijenjaju po pravilu druge palatalizacije, to jest u *c*, *z*, *s*“. (Raguž 2016: 50–51)

U primjeru (21) naveden je imperativ glagola *plakati* u prvom licu množine koji je nastao dodavanjem nastavka *-imo*, a u primjeru (22) riječ je o imperativu u drugom licu jednine (*uteci* i *vрати*) koji su identični prezentskom obliku trećeg lica jednine. No, ima slučajeva kada se imperativni oblik u jednini ne susreće u konjugaciji glagola u sadašnjem vremenu kao u primjeru (23).

(21) ***Plaćimo, plaćimo*** u tišini

Umrimo, umrimo u samoći. (Ujević 2008: 123)

(22) ***Odloži zvekir, vrati se, uteci***. (Ujević 2008: 136)

(23) ***putuj*** i slavi duševna vimena. (Ujević 2008: 152)

Niječni se oblik jednostavno dobije dodavanjem niječne čestice *ne* (primjer 24) ili uporabom konstrukcije: *nemoj, nemojmo* ili *nemojte* + infinitiv (primjer 25). Drugi način Babić i sur. (2007: 509) nazivaju imperativom „za izricanje blaže zabrane.“

(24) ***ne boj se*** poznih ozljeda i rana (Ujević 2008: 152)

(25) ***zamjerit nemoj*** plamenome kuku (Ujević 2008: 155)

U Ujevićevoj zbirci prednjači imperativ u drugom licu jednine jer pisac sve svoje pjesme posvećuje nedostižnoj ljubavi kojoj se direktno obraća ovim načinom. 6,1 % glagolskih oblika čini imperativ.

Osim kao zapovjedni način, imperativ može služiti „i u živom pripovijedanju prošlih događaja, i to samo oblik 2. lica jednine, ali za sva lica.“ (Raguž 2016: 55) Takvih primjera nema u *Kolajni*.

3.4.3 ***Kondicional prvi***

„Kondicional prvi glagolski je oblik kojim se izražava način vršenja glagolske radnje. Tvori se od aorista pomoćnoga glagola *bīti* i glagolskoga pridjeva radnog nesvršenih i svršenih glagola.“ (Silić i Pranjković 2007: 92)

Njime se izražavaju želja, uvjet i mogućnost.

U primjeru (26) vidljiv je kondicional prvi prijelaznoga glagola *oprostiti* u prvom licu jednine i oblik kondicionala prvog glagola *biti* koji čini dio imenskoga predikata kao jedan od čestih slučajeva u ovoj zbirci. Važno je istaknuti da, ako su dva ili više glagola neposredno „nanizani“ jedan za drugim, upotreba pomoćnoga glagola nije obvezna, čak bi bila i suvišna, pa je zato u primjeru *i bio mlađi... pomoćno bih* izostavljeno.

(26) *Da svojim duhom tebi mogu,
a svojom usnom tvojoj rađi,
oprostio bih život bogu
i bio mlađi, ljepši, slađi.* (Ujević 2008: 109)

Postoje i slučajevi kada umjesto glagolskoga pridjeva radnoga dolazi konstrukcija *da + prezent*, kao u primjeru (27).

(27) *I svi bi snovi da mi vrisnu* (Ujević 2008: 114)

Udio kondicionala prvoga u zbirci iznosi 1,7 %.

3.4.4 *Kondicional drugi*

„Kondicional drugi tvori se od kondicionala prvog pomoćnog glagola *bīti* i glagolskoga pridjeva radnog“, a njime se izražava „uvjet ostvarenja glagolske radnje koji prethodi mogućnosti ostvarenja glagolske radnje izraženoj kondicionalom prvim“ (Silić i Pranjković 2007: 93). Raguž (2016: 77) objašnjava da on primarno služi za „izricanje prošle mogućnosti ili spremnosti na neku radnju“.

U suvremenom hrvatskom jeziku rijetka je upotreba kondicionala drugoga, a ono što se njime izriče često se mijenja perfektom ili pluskvamperfektom u kombinaciji s veznikom *da* u pogodbenim rečenicama. (Silić i Pranjković 2007: 93) U zbirci *Kolajna* ne postoji primjer za kondicional drugi.

3.5 Glagolski prilozi

Glagolski prilozi jedini su glagolski oblik koji, uz glagolska vremena, u sebi sadrže kategoriju vremena. Glagolski prilog sadašnji ukazuje na istovremenost dviju radnji, a glagolski pridjev prošli na različita vremena odvijanja dviju radnji. Oba priloga mogu nastupiti u ulozi zavisnoga dijela složene rečenice. (Silić i Pranjković 2007: 94) Iako su dio glagolskih oblika u hrvatskom jeziku, u *Kolajni* nema niti jednog primjera glagolskog priloga, pa je ovo sve što će o njima biti rečeno.

3.6 Glagolski pridjevi

Glagolski pridjevi ponašaju se „klasično pridjevski“, odnosno dekliniraju se kao imenica koju opisuju, s njom se slažu u rodu, broju i padežu pri čemu dolazi do glasovnih promjena (palatalizacija i jotacija).

Određeni glagolski pridjevi trpni mogu se stupnjevati jer služe kao opisni pridjevi (npr. *umoran, umorniji, najumorniji*). Barić i sur. objašnjavaju kako se u pravilu kompariraju „samo opisni pridjevi, a ostali ako su u prenesenom značenju.“ (Barić i sur. 2003: 181) Tako pridjevi mogu biti u pozitivu, komparativu i superlativu. Pozitiv je osnovni oblik pridjeva, komparativ nastaje „tvorbenim morfemima *-j-*, *-ij-* i *-š-*, kojima se dodaju gramatički morfemi *-ī*, *-ā* i *-ē*. (Silić i Pranjković 2007: 138), a superlativ dodavanjem prefiksa *naj-* na komparativni oblik.

3.6.1 Glagolski pridjev radni

„Glagolski pridjev radni (zove se još particip perfekta aktivni) tvori se tako da se na infinitivnu osnovu doda sufiksadni morfem *-l-* i na nj dodaju nastavci *-Ø* (za muški rod), *-a* (za ženski rod), *-o* (za srednji rod). Pritom se sufiksadni morfem *-l-* ispred nultoga nastavka *-Ø* mijenja u *-o-*.“ (Silić i Pranjković 2007: 76)

U primjeru (28) glagolski pridjev radni *upale* označava ženski rod množine.

- (28) *Da moje vjeđe suza moči*
Kazat će svijetu bijelom stalno
Upale moje tužne oči,
Bljedilo lica idealno (Ujević 2008: 142)

Glagolski pridjev radni najčešće se u jeziku susreće u spoju s konjugiranim pomoćnim glagolima u različitim oblicima te zajedno s njima tvori perfekt, pluskvamperfekt, futur II., kondicional I. ili kondicional II. Glagolski pridjev radni u ulozi pridjeva, a ne kao dio složenog glagolskoga vremena ili načina čini 1,1 % glagolskih oblika.

3.6.2 *Glagolski pridjev trpni*

Tvorba glagolskoga pridjeva trpnoga nešto je složenija od glagolskoga pridjeva radnoga.

„Glagolski pridjev trpni (zove se još particip perfekta pasivni) tvori se tako da se sufiksadni morfemi infinitivne osnove *-a-*, *-ava-*, *-iva-*, *-ova-*, *-eva-* zamijene sufiksadnim morfemima *-ān-*, *-āvān-*, *-īvān-*, *-ovān-*, *-evān-*, sufiksadni morfemi infinitivne osnove *-i-* i *-je-* sufiksadnim morfemom *-jen-*, sufiksadni morfem infinitivne osnove *-nu-* sufiksadnim morfemom *-nut-* te sufiksadni morfem *-Ø-* sufiksadnim morfemima *-en-*, *-jen-*, *-ven-*, i *-t-*, kojima se dodaju nastavci *-Ø* (za muški rod), *-a* (za ženski rod), *-o* (za srednji rod).“ (Silić i Pranjković 2007: 80)

Barić i sur. (2003: 246) dodaju da glagolski pridjev trpni imaju samo prijelazni glagoli.

Bitno je izdvojiti da se često događaju glasovne promjene pri tvorbi glagolskoga pridjeva trpnoga, osobito jotacija u slučaju kada se dodaju sufiksi s početnim *-j-*. U zbirci se mogu izdvojiti primjeri kao u (29) i (30).

- (29) *Uhapšen u svojoj magli, **zakopčan** u svojem mraku...* (Ujević 2008: 104)

- (30) *... a moje oči **okrenute** tamo*

pilje sa željom, stravom, nestrpljenjem. (Ujević 2008: 110)

U primjeru *uhapšen* infinitivna osnova glagola glasi *uhapsi-* te kada se sufiksadni morfem infinitivne osnove *-i* zamijeni sufiksom *-jen* dolazi do jotacije, dok se u primjeru glagolskog primjera trpnoga *okrenute* sufiks infinitivne osnove *-nu-* zamjenjuje sufiksom *-nut*, u ovom slučaju s dodatnim sufiksom za srednji rod množine. U primjeru *zakopčan*, kao i u primjeru *okrenute* ne događa se nikakva glasovna promjena.

Udio glagolskog pridjeva trpnoga je 8,4 %.

3.7 Glagolska imenica

„Glagolske se imenice hrvatskoga književnog jezika u gramatikama obično ne prikazuju kao jedinice glagolske morfologije, naime kao neodređeni glagolski oblici, nego kao leksikološki određena skupina od glagolskih imenica koje su izvedene sufiksima, završavaju na slogove *-nje* ili *-će* i mijenjaju se kao imenice srednjega roda po *a/e*-deklinaciji.“ (Auburger 2015: 59)

U *Kolajni* se nalaze primjeri glagolskih imenica s oba sufiksa – primjeri (31), (32) i (33).

(31) *Za mene ipak nešto fali*

U ovoj uzi bez raspeća, ... (Ujević 2008: 113)

(32) *I dokle čeka zoru spasenja*

U smrti cvijeta, u suzi soneta,

Na bijeli jastuk noćnih kvašenja, ... (Ujević 2008: 132)

(33) *...što ti vrijedi volja i voljenje slijepo?* (Ujević 2008: 134)

„Prave glagolske imenice, kao neodređeni glagolski oblici, odražavaju kategorije vida, broja i gramatičkoga roda. (...) Obje se posljednje kategorije izražavaju u glagolskih imenica nastavcima, ali samo po jedna supkategorija, naime – srednji rod i jednina.“ (Auburger 2015:

61–62) Može se primjetiti kako je u slučajevima *raspeća* i *spasenja* riječ o glagolskim imenicama nastalim od svršenih glagola *raspeti* i *spasiti*, a *kvašenja* i *voljenje* su nastali od nesvršenih glagola *kvasiti* i *voljeti*.

Gramatike korištene u ovom radu za analizu glagolskih oblika u toj kategoriji ne navode glagolske imenice. Silić i Pranjković (2007: 197) ih spominju kao srodan oblik infinitivu jer se tima dvama oblicima „imenuje radnja (proces) ili rezultat procesa.“

U primjerima (34) i (35) glagolske imenice su u genitivu i u službi nesročnog atributa ostalim rečeničnim dijelovima.

(34) *I ritmom kreta, crtom carevanja* (Ujević, 2008: 128)

(35) *Lunjam u varke osvjetljenja,*

Slaba je moja savjest mala

U praskozorju pozdravljenja (Ujević, 2008: 140)

Glagolske imenice u *Kolajni* čine 4,7 % glagolskih oblika.

3.8 Glagolsko stanje

U standardnom hrvatskom jeziku postoje dva glagolska stanja: aktiv i pasiv. Aktiv je sustav glagolskih oblika koji podrazumijeva subjekta kao vršitelja radnje. S druge strane, pasiv subjekta predstavlja kao „trpitelja“ radnje. Tvori se konjugiranim glagolom *biti* i glagolskim pridjevom trpnim ili aktivnim oblicima određenog glagola s česticom *se*. (Babić i sur. 2007: 503).

Ovdje su navedeni rijetki primjeri pasiva u *Kolajni*. U primjeru (36) u prvom stihu glagol *biti* napisan je uz pridjev *mračna*, a kako se misao nastavlja nije bilo potrebe ponoviti konjugirani glagol uz glagolski pridjev trpni *zgrbljena*. U primjeru (37) vidi se klasična konstrukcija pasiva *biti* + *glagolski pridjev trpni*.

(36) *Mračna su ova čela niskih briga,*

*Podla ramena **zgrbljena** od rada* (Ujević 2008: 129)

(37) *A kada Gospa bude opravdana...* (Ujević 2008: 152)

U hrvatskom jeziku prednjači aktivno stanje, dok je pasivno stanje rijetkost. I u prijevodima djela sa stranih jezika koji češće koriste pasiv poput prijevoda s germanskih ili romanskih jezika, na što se osvrću Barić i sur. (2003: 230), pasivne se konstrukcije na hrvatski prevode aktivom.

3.9 Glagolski vid

U hrvatskome jeziku postoje dvije kategorije vida prema kojima se glagoli dijele na svršene i nesvršene. „Glagoli koji se razlikuju samo po vidu nazivaju se vidski parnjaci (kupovati-kupiti). Od nesvršenih glagola se često tvore svršeni i obrnuto.“ (Mikelić Preradović 2019: 16) Svršeni se glagoli od nesvršenih tvore različitim prefiksima, a primjeri svršenih glagola izdvojeni iz *Kolajne* navedeni su u primjerima (38) i (39).

(38) *Je l' ikad čovjek omamljen vinom (...)*

I bol, i razum umio da zgasne (Ujević 2008: 108)

(39) *bogzna na kojoj zaprašenoj cesti*

izgubio sam sjenku svoga duha (Ujević 2008: 124)

Od nesvršenih oblika glagola *gasnuti* ili *gubiti* dodavanjem prefiksa *s-*, odnosno *is-* (glasovnom promjenom prešlo u *z-*, odnosno *iz-*) tvoreni su svršeni oblici *zgasnuti* ili *izgubiti*. U *Kolajni* je 30,3 % glagola svršenoga vida.

Nesvršeni glagoli od svršenih nastaju dodavanjem ili promjenom raznih infiksa, kao u primjerima (40) – (42) gdje je od svršenog *izdahnuti* nastalo nesvršeno *izdisati*, a dodavanjem infiksa *-va-* od *sakriti sakrivati* i od *otkriti otkrivati*. Udio nesvršenih je glagola u zbirci 52,07 %.

(40) *i ja tako crno beznadno izdišem* (Ujević 2008: 121)

(41) *Sakrivaš na čelu crnu sjen oluja* (Ujević 2008: 148)

(42) *Dubna svijeta munjom tvojih ruku*

Otkriva blago živim bljeskom kreta (Ujević 2008: 137)

Zanimljiva je tvrdnja Silića i Pranjkovića (2007: 56) da zapravo u odnosu svršeno-nesvršeno postoje tri faze. U prvoj je fazi nesvršeni glagol, u drugoj njegov vidski parnjak (dakle svršeni), a u trećoj ponovno nesvršeni glagol, no tvoren od svršenih glagola sufikslnim morfemom. U *Kolajni* se može naći primjera vidskih parnjaka, kao u primjerima (43) i (44), u kojima glagoli nisu u istom vremenu, no ako ih se svede na infinitiv može se zaključiti da se radi o vidskim parnjacima *silaziti* – *sići*. Naprotiv, u zbirci nema primjera glagola u svim trima fazama.

(43) *Dok na nju mislim, ja **silazim** s uma* (Ujević 2008: 128)

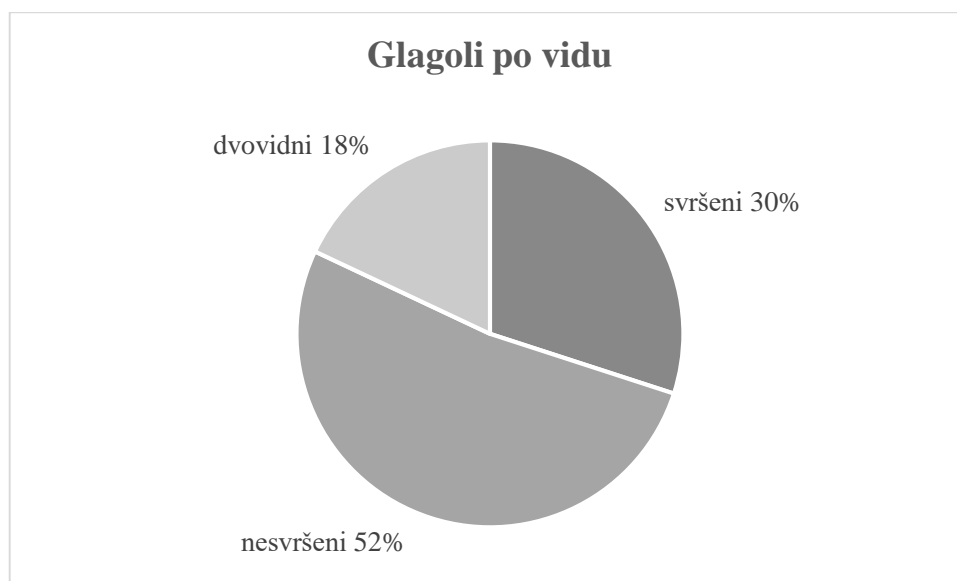
(44) *Devet mjeseci što ja **siđoh** s uma* (Ujević 2008: 129)

Uz svršene i nesvršene postoje i dvovidni glagoli. To su glagoli koji imaju oba vida. Oni čine ostalih 17,63 % glagola u zbirci. To su u *Kolajni* glagoli *biti*, *moći*, *trebati*, *vidjeti*, *strijeljati*, *htjeti* i *umjeti*. U primjeru (45) dvovidni glagoli *biti* i *vidjeti* su u prezentu: *biti* u trećem licu jednine, a *vidjeti* u prvom licu jednine.

(45) *Najgore tek **je** u toj stvari*

*Što evo **vidim**, monotono...* (Ujević 2008: 116)

I sam pokušaj pronalaska vidskog parnjaka za glagol *biti* čini se kao unaprijed izgubljena bitka. Naprotiv, s glagolom *vidjeti* često se poistovjećuju glagol *gledati* i njegov vidski parnjak *ugledati* ili *pogledati* kao semantički slični glagoli. Dvovidnost su glagola *vidjeti* kratko, ali temeljito dokazali Barić i sur. (2003: 229): „(...) na pitanje *Što vidiš?* možemo odgovoriti *Vidim dijete, auto* itd., ali na pitanje *Vidiš li dijete?* možemo odgovoriti *Ne, kad ga vidim, reći ću ti.*“ U prvom odgovoru *vidim* označava nesvršenu radnju i moglo bi se zamijeniti oblikom *gledam*, a u drugom odgovoru naizgled identično *vidim* je svršeno i moglo bi se zamijeniti oblikom *ugledam*.

Slika 2. Zastupljenost svršenih, nesvršenih i dvovidnih glagola u *Kolajni*

Udio je glagola pojedinoga vida u Ujevićevoj *Kolajni* prikazan na slici 2. Očekivano najviše je bilo nesvršenih glagola, slijede ih svršeni glagoli, a dvovidnih je bilo najmanje.

3.10 Prijelazni, neprijelazni i povratni glagoli

Što se tiče kategorije prijelaznosti, glagoli se dijele u tri skupine ovisno na koga ili što se odnose, pa tako razlikujemo prijelazne, neprijelazne i povratne glagole.

„Prijelaznost glagolske radnje svojstvo je glagola prema kojemu radnja koju subjekt obavlja može prelaziti na objekt, obuhvaćati objekt radnjom ili stvarati objekt.“ (Milković 2009: 243)

Primjeri prijelaznih glagola u *Kolajni* su navedeni u primjerima (46) – (50). Podcrtani leksemi izravni su objekti ovim prijelaznim glagolima. Prva tri i posljednji su u akuzativu, a pretposljednji u genitivu.

(46) *I sa strašću gledaš nebo nedohvatno* (Ujević 2008: 148)

- (47) *Vucarim sablast živućega mrca.* (Ujević 2008: 150)
- (48) *Zaraditi ćeš cijenu svoga daštva* (Ujević 2008: 152)
- (49) *Jer nama **treba** iskustava* (Ujević 2008: 105)
- (50) ***Grliti** ću hridi i gorske košture* (Ujević 2008: 126)

Prijelazni glagoli uvijek uza sebe imaju imenicu u akuzativu ili (dijelnom) genitivu, neprijelazni glagoli stoje samostalno, a povratni glagoli uza se imaju povratnu zamjenicu ili česticu *se*.⁴ Milković objašnjava:

„Kod prijelaznih glagola glagolska radnja je u tijesnoj vezi s objektom, odnosno radnja traži objekt koji će obuhvatiti, na koji će prijeći ili koji će stvoriti. Izravan se objekt izražava akuzativom i uvijek opisuje ‘tijesnu’ vezu između radnje i objekta – on je njome stvoren ili pak trpi učinke radnje. Neizravan objekt ima donekle “labaviju” vezu i ostvaruje se kosim padežima.“ (Milković 2009: 244)

Neprijelazni glagoli su „samodostatni“, tvrdi Milković (2009: 247), jer njima ne treba nikakva dopuna ili objekt da bi nosili značenje i bili sposobni prenijeti jasnu poruku. Na primjeru *Kolajne*, to su glagoli navedeni u primjerima (51) – (53).

- (51) *Do četvrt sata ti **si došla** kašnje* (Ujević 2008: 115)
- (52) *I ja tako **cvilim, tužim, uzdišem*** (Ujević 2008: 121)
- (53) *U ovom muku punom boga*
***Zalazi** rujna epopeja* (Ujević 2008: 122)

„Povratni glagoli posebna su skupina glagola čiji oblik glasi: glagol + *se*. *Se* može biti povratna zamjenica ili čestica. Povratnom zamjenicom popunjeno je mjesto objekta pa upućuje na prijelaznost radnje na objekt, a može biti i čestica

⁴ U ovom će se radu podjela i analiza ovih triju tipova glagola temeljiti na Milkovićevu objašnjenju. Više o podjeli triju tipova glagola u gramatikama stoga vidi u Milković (2009).

pa se njome izražavaju trpnost, bezličnost i nepravna povratnost.“ (Milković 2009: 247)

Povratni se glagoli mogu raščlaniti u tri skupine:

- 1) pravi povratni glagoli u kojima subjekt vrši radnju sam na sebi i koji uvijek uza se imaju povratnu zamjenicu *se* uvijek zamjenjivu punim oblikom *sebe* (ovakvih primjera nema u zbirci).
- 2) nepravi povratni glagoli u značenjskoj su oprjeci prema pravim povratnim glagolima te u ovom slučaju *se* nije zamjenica već čestica jer se radnja ne vraća na subjekt kao u primjeru (54).
- 3) uzajamno povratni glagoli koji označuju uzajamnu radnju u kojoj sudjeluju najmanje dva subjekta, a oni su jedni drugima objekt. (Milković 2009: 247).

(54) *Na cesti žarke nade kisnu*

Dok se ja grčim u krevetu (Ujević 2008: 114)

Grčiti je prijelazni glagol u slučajevima kada znači „(što) mrštiti, borati kao izraz bola ili nelagode (o licu)“ (URL 3), ali u ovom primjeru glagol dolazi s česticom *se* i označava savijanje u tijelu, previjanje u grčevima (URL 3). U primjeru (54) *se* nije zamjenjivo povratnom zamjenicom *sebe* i zato se radi o nepravom povratnom glagolu.

Kada je subjekt neživ, kao u primjeru (55) – *čelo, vjeđe*, Milković (2009: 255) objašnjava da se najčešće radi o nepravoj povratnosti jer je u tom slučaju semantički nemoguće *se* zamijeniti zamjenicom *sebe*.

(55) *noćas se moje čelo žari,*

noćas se moje vjeđe pote (Ujević 2008: 123)

Usporedi li se posljednji primjer povratnih glagola s posljednjim primjerom prijelaznih glagola, može se zaključiti kako glagol *grčiti* može funkcionirati u oba slučaja jer uza se može vezati izravan objekt (*grčiti koga ili što*), ali isto tako dodavanjem povratne zamjenice *se*

označuje barem dva aktanta koji međusobno vrše određenu radnju jedan na drugome, kao u primjeru (56).

(56) *grle se bijesno do dvije hemisfere.* (Ujević 2008: 115)

Babić i sur. (2007: 506) dodaju četvrtu skupinu povratnih glagola, koja označava aktivno bezobjektne glagole. To su glagoli koji izriču određenu naviku, običaj vršenja te radnje, a „u toj upotrebi dolazi malen broj glagola i takvi primjeri pripadaju govornom jeziku.“

Česticom *se* može se označiti i „neosobna konstrukcija“. (Babić i sur. 2007: 507) Ovdje je riječ o izricanju radnje, ali i neutraliziranju subjekta. Konstrukcija *glagol + se* ne zahtijeva točno određeni subjekt i nosi značenje općenitoga, kao u primjeru (57).

(57) *pjevaj sa svojom dušom
gdje god se spava i drijemlje* (Ujević 2008: 103)

Postoje i slučajevi kada glagoli dolaze samo s česticom *se*, a to se naziva reflexiva tantum (Babić i sur. 2007: 507) Takav glagol u *Kolajni* zabilježen je u primjeru (58).

(58) *Tmurne se misli reska svjetla boje* (Ujević 2008: 133)

Riječ o glagolu *bojati se*. Ako se tom glagolu oduzme čestica *se*, on u potpunosti mijenja značenje (*bojati = davati boju čemu, ostavljati trag boje*). Zato je sigurno da je riječ o reflexivi tantum.

3.11 Valencija i rekcija

„Sposobnost glagola da uza se zahtijeva određen broj aktanata i time izravno utječe na unutarnju arhitekturu rečenice Tesnière uspoređuje sa sličnom sposobnošću atoma i naziva je valentnošću.“ (Samardžija 1994: 50)

Važno je shvatiti kako se pod pojmom valentnosti ne podrazumijeva podjela objekata na izravne i neizravne, već se radi o teoriji koja proučava sve moguće dopune glagolu te kreće od samog subjekta, nastavlja se na objekt i priložne oznake. Prema broju mogućih veza s glagolom, glagoli se dijele na nevalentne, monovalentne, dvovalentne, trivalentne i četverovalentne (URL 1).

U strofi iz primjera (59) glagol *žudjeti* na sebe veže subjekt (svak) i tri izravna objekta (svetkovine, mreine i dubine), no također je dvovalentan jer na sebe veže samo dva elementa, ili preciznije dvije rečenične službe – subjekt i objekt. Može se zaključiti da nije bitno koliko subjekata, objekata ili istih priložnih oznaka glagol veže uza se, već je bitno koliko je kategorija-dopuna vezano uz njega. Može biti nabrojano mnogo objekata, ali to i dalje čini samo kategoriju objekta, pa se tako i računa kao jedna valencija glagola.

(59) *I svak žudi svetkovine
djetinjastih blagostanja,
sretne mreine i dubine
nevinosti i neznanja.* (Ujević 2008: 104)

Samardžija napominje da „kad jednom opišemo valencijske značajke nekoga glagola, nije taj opis svevremen jer se valentnost glagola može promijeniti“. (Samardžija, 1994: 51) Promjena valentnosti određenog glagola očituje se nakon dužeg razdoblja, a najbolje se da primijetiti u usporedbi prošlih i suvremenih tekstova. Budući da je Ujevićev jezik relativno mlad (u usporedbi, na primjer, s jezikom naših baroknih pisaca), slučajeva promjene valentnosti nema.

Nadalje, rekcija podrazumijeva upravljanje jedne riječi drugom. Ovakvi slučajevi događaju se s imenicama, pridjevima, priložima, brojevima, prijedlozima i glagolima kada ove vrste riječi mijenjaju broj i(li) padež imenice na koju se odnose. Babić i sur. (2007: 504) objašnjavaju da pojedini glagoli traže vezu u točno određenom padežu te da glagol upravlja padežnim oblicima s prijedlozima ili bez prijedloga. U hrvatskom jeziku, upravo zbog postojanja kategorije padeža, prijedlozi nisu tako česti u konstrukcijama s glagolom kao u drugim jezicima koji nemaju kategoriju padeža (npr. romanski jezici).

U Ujevićevoj *Kolajni* tako u primjeru (60) glagol *čekati* zahtijeva objekt u akuzativu (*varke, obzorja*) bez prijedloga. Primjer (61) sadrži glagol *ječati* kojemu nije potrebna dopuna i glagol *sjećati* koji uza se ima prijedlog *na* i objekt u akuzativu⁵ dok u primjeru (62) glagol *sići* na sebe veže prijedlog *s* i imenicu u akuzativu.

(60) **Čekam** *varke spasa i druga obzorja* (Ujević 2008: 121)

(61) *Slušajmo kako ječe živci;*

I sjećaju na ljutu travu (Ujević 2008: 122)

(62) *Devet mjeseci što ja sidoh s uma* (Ujević 2008: 129)

Badurina (2021: 27) dodaje da glagoli govorenja, mišljenja i/ili osjećanja traže dopunu u obliku zavisne surečenice ili odgovarajuće nominalizirane konstrukcije, odnosno infinitiva.

Glagol *misliti* u primjeru (63) dopunu nalazi u infinitivu *vući*. To je, uz dopunu u određenom padežu s prijedlogom ili bez prijedloga, još jedna veza koju glagoli mogu uvjetovati.

(63) *Božanska ženo, gospo nepoznata,*

Dokle, i kamo, mene misliš vući? (Ujević 2008: 111)

⁵ Glagol *sjećati* može uza se imati i izravni objekt koji bi označavao osobu ili živo biće, pa bi konstrukcija glasila *sjećati koga na što*.

4. ZAKLJUČAK

Glagoli su jedna od deset vrsta riječi u hrvatskome jeziku. Pripadaju promjenjivim vrstama riječi, a svojstvene su im razne gramatičke kategorije: vid, stanje, prijelaznost, stanje, način, vrijeme, lice, rod i broj. Na početku rada uspoređene su gramatičke kategorije svojstvene glagolima u hrvatskim gramatikama. S obzirom na promjene po licu i broju razlikujemo sprežive i nesprežive oblike. Ostale podjele glagola uključuju podjelu na vrste i razrede, podjelu po vidu, prijelaznosti, stanju, vremenu i načinu.

Podjelom na vrste i razrede bavili su se i bave se mnogi suvremeni hrvatski gramatičari. U ovom su radu ukratko prikazane podjele glagola na glagolske vrste i razrede u suvremenim gramatikama, a detaljnije je prikazana i oprimgjerena podjela Bošnjak Botice (2013). Autorica se bavi usporedbom pristupa podjeli glagola na vrste i razrede od prvih hrvatskih gramatičara do današnjih dana. Uz to, donosi i kratak prikaz podjele glagola u ostalim slavenskim jezicima jer smatra da bi to moglo olakšati i podjelu glagola u hrvatskom s obzirom na to da se radi o srodnim jezicima.

Glagolski se oblici još dijele na glagolska vremena koja izriču prošlost, sadašnjost i budućnost, glagolske načine kojih je četiri u hrvatskom jeziku (indikativ, optativ, kondicional i imperativ), glagolske priloge, pridjeve i imenice. Rad se osvrće i na problem klasifikacije glagolske imenice koja se u gramatikama spominje tek usputno u poglavljima o tvorbi imenica, no po sadržaju nije vezana uz glagole. Po kategoriji vida postoje svršeni, nesvršeni i dvovidni glagoli, a po kategoriji stanja aktivni i pasivni izričaj. Za hrvatski je aktivno stanje učestalije i prirodnije pa je i u prijevodima na hrvatski djela strane književnosti pasiv, koji može biti u nekom jeziku zastupljeniji, nužno zamijeniti aktivom.

Analiza glagolskih oblika i pripadajućih kategorija u zbirci *Kolajna* dokazala je da Ujevićev izraz kombinira aktiv i pasiv, složene i jednostavne konstrukcije, sprežive i nesprežive oblike. Slikovite i melankolične pjesme prožete su konstrukcijama koje su i danas pravilne, a ima i slučajeva kada upotreba glagolskih oblika odgovara praksi u srpskom jeziku. Ova je činjenica sasvim razumljiva uzmemo li u obzir da je po povratku iz Pariza Ujević kratko boravio u Zagrebu, a potom otišao u Beograd gdje je objavio dvije zbirke pjesama u razdoblju od šest godina.

Zaključno, većina glagolskih oblika hrvatskoga jezika može se susresti u Ujevićevoj *Kolajni*. Budući da je zbirka nastala u prvoj polovici 20. stoljeća, izrazi se ponešto razlikuju od

današnjeg pisanog i govornog jezika, ali je ta razlika jedva primjetna pa je *Kolajna* izvrstan primjer za analizu glagolskih kategorija i glagolskih oblika u suvremenom hrvatskom književnom jeziku.

5. LITERATURA I IZVORI

- Auburger, L. (2015). Pregledna morfologija pravih glagolskih imenica hrvatskoga književnog jezika. *Jezik: Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 62(2–3), 59–75, <https://hrcak.srce.hr/153145> (pristup: 25. kolovoza 2023.).
- Babić, S., Brozović, D., Škarić, I. i Težak, S. (2007). *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Badurina, L. (2021). *Od gramatike prema komunikaciji*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V. i Znika, M. (2003). *Hrvatska gramatika*³. Zagreb: Školska knjiga.
- Bošnjak Botica, T. (2013). Opća načela podjela na glagolske vrste u hrvatskome u perspektivi drugih bliskih jezika. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1(15), 63–90.
- Drenjančević, I. (2018). Ujevićeva Kolajna tekstualnih dugova. *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost*, 50(189 (3)), 25–34, <https://hrcak.srce.hr/212197> (pristup: 25. srpnja 2023.).
- Maroević, T. (2008). Romar i mag riječi uz stihove Tina Ujevića. Pogovor u knjizi Tina Ujevića *Dušin šipak: izabrane pjesme*. Zagreb: Školska knjiga
- Mikelić Preradović, N. (2019). *Crovallex. Valencijski leksikon glagola hrvatskoga jezika*. Zagreb: Zavod za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i u FF press, <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/view/83/135/6136-1%20https://doi.org/10.17234/9789531756105> (pristup: 9. rujna 2023.).
- Milković, A. (2009). Razmatranje glagolske prijelaznosti i povratnosti u hrvatskome jeziku. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35(1), 243–256.
- Raguž, D. (2010). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Vlastito izdanje.
- Raguž, D. (2016). *Hrvatski glagoli*. Zagreb: Vlastito izdanje.
- Samardžija, M. (1994). Valentnost i semantičke mijene hrvatskih glagola. *FLUMINENSIA*, 6(1–2), 49–53, <https://hrcak.srce.hr/132169> (pristup: 29. kolovoza 2023.).

Silić J. i Pranjković, I. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*². Zagreb: Školska knjiga.

Ujević T. (2008.) *Dušin šipak: izabrane pjesme*. Zagreb: Školska knjiga.

URL 1. Kragić, B. (gl. urednik). (2021). Valentnost. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63724> (pristup: 30. kolovoza 2023.).

URL 2. Kragić, B. (gl. urednik). (2021). Ujević, Tin. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63048> (pristup: 21. srpnja 2023.).

URL3. *grčiti* Hrvatski jezični portal https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fV9kUBk%3D (pristup: 19. rujna 2023.)

ABSTRACT

VERBS AND VERB CATEGORIES IN UJEVIĆ'S "KOLAJNA"

Verbs are variable types of words that express action, state and happening. In this paper, the verb forms are analyzed in *Kolajna* written by Tin Ujević. *Kolajna* contains 48 poems of different lengths that make up a love canconiere. In these poems, the poet expresses his feelings of love and impatience, but in most of the poems a gloomy mood prevails because his beloved left him.

Each chapter contains a theoretical part. These parts discuss the formation and use of certain verb tenses, modes, adjectives and nouns, and are based on the study and comparison of contemporary Croatian grammars. Verbal categories will also be presented. Verbal forms in *Kolajna* are singled out and their representation is shown graphically. Verb forms from the poems will be divided based on verb categories. So, the paper presents the division into deprecatable and non-deprecatable verb forms, the division into verb types and classes, the division by form into perfective, imperfective and double-faceted verbs. This is followed by the division of verb constructions in the active and passive states and the division with regard to transitivity, into transitive, intransitive and reflexive verbs. This presentation completes the individual presentation of verb forms, tenses, adjectives, adverbs and nouns.

The aim of this paper is to present the Croatian verb system and to confirm the theoretical parts of the paper with examples from *Kolajna* and to explain the exceptions in the rules.

Keywords: *Kolajna verbs, verb categories, verb forms, verb types*